

การพัฒนาศักยภาพชุมชนด้วยแผนแม่บทชุมชนบ้านชายวัด
ตำบลเสวียด อำเภотаฉาง จังหวัดสุราษฎร์ธานี
The Development of Potential Community by
the Community Master Plan of Ban Chay Wat, Sawiat
Subdistrict, Tha Chang District, Surat Thani Province

ณิชกานต์ บัวอินทร์¹

ภมรรัตน์ สุธรรม²

สมคิด รัตนพันธุ์³

Nitchakan Bua-in

Pamonrath Sutham

Somkit Rattanpun

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาบริบทชุมชนและศักยภาพชุมชนและเพื่อพัฒนาศักยภาพชุมชนด้วยแผนแม่บทชุมชนบ้านชายวัด ตำบลเสวียด อำเภотаฉาง จังหวัดสุราษฎร์ธานี งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) แบบปฏิบัติการ (action research) กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้นำชุมชนที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ประชากรในชุมชนบ้านชายวัดและเจ้าหน้าที่รัฐ เครื่องมือใช้การวิจัยเอกสาร การสนทนากลุ่มและแผนชุมชน ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

บริบทชุมชนและศักยภาพชุมชนบ้านชายวัด ผลจากการศึกษา พบว่า หมู่บ้านชายวัดเป็นหมู่บ้านเก่าแก่ที่แยกออกมาจากหมู่ที่ 2 บ้านเรื่อนตั้งอยู่บริเวณรอบๆ วัดประตู่ใหญ่ ชาวบ้านจึงเรียกหมู่บ้านนี้ว่า “บ้านชายวัด” มีอาจารย์เหล็กซึ่งเป็นพี่เคารพนับถือของประชาชน ปัจจุบันประชากรส่วนใหญ่ทำการเกษตรด้วยการปลูกปาล์มน้ำมันแทนการทำนา ปัญหาที่พบส่วนใหญ่เกิดจากได้รับผลผลิตไม่ค่อยดีเท่าที่ควรและขาดแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร ส่งผลให้สภาพเศรษฐกิจโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีการรวมกลุ่มกัน

¹ นักศึกษาลัทธิสุตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

³ ดร. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

ทำกิจกรรมผ้าบาติก กลุ่มสตรี กองทุนหมู่บ้านและกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ประชากรส่วนใหญ่ขาดความรู้ในเรื่องการประกอบอาชีพเสริมจึงไม่ได้ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ไม่มีการทำบัญชีครัวเรือนมีปัญหาสุขภาพอีกทั้งปัญหาเยาวชนบางส่วนยุ่งเกี่ยวกับสิ่งเสพติด ขาดการพึ่งพาอาศัยและการมีส่วนร่วมในชุมชนขาดสำนึกร่วมกันในการสืบสานวัฒนธรรมในท้องถิ่น

การพัฒนาศักยภาพชุมชนด้วยแผนแม่บทชุมชน เกิดจากการที่ประชากรในชุมชนได้มีการเชื่อมโยงวิธีคิดทำให้เกิดกระบวนการทัศน์ใหม่ในการแก้ไขปัญหา โดยต้องยึดหลักให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ ในอดีตชุมชนไม่มีการร่วมมือกันและออกแบบโครงการพัฒนา แต่ภายหลังจากการลงพื้นที่ได้มีการนำเสนอเพื่อกำหนดแนวทางร่วมกัน เพื่อแก้ไขปัญหาชุมชน ซึ่งปัจจุบันได้มีการรวมกลุ่มกันเพื่อสร้างระบบเศรษฐกิจของชุมชน อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและมีการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุดและรู้จักการทดแทนทรัพยากรที่สูญเสียไปทำให้มีการเสนอโครงการเพื่อแก้ปัญหาร่วมกันโดยคนในชุมชนได้นำเสนอโครงการเพื่อแก้ไขปัญหา แนวทางการสร้างและค้นหาศักยภาพชุมชนมีการติดตามและประเมินผลการทำงาน จำนวน 20 โครงการ ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจจำนวน 5 โครงการ ด้านสังคมและวัฒนธรรม จำนวน 7 โครงการ ด้านการเมืองการปกครอง จำนวน 5 โครงการ และด้านสิ่งแวดล้อม จำนวน 3 โครงการ

คำสำคัญ : บริบทชุมชน, การพัฒนาศักยภาพชุมชน, แผนแม่บทชุมชน

Abstract

This research aims to study the urban context, the development of potential community by the community master plan of Ban Chai Wat, Sawiat sub-district, Tha Chang District, Suratthani Province. This study employed an action research. The samplings are formal and informal community leaders, the residents in the community and state officials by using archival research tool through the community group chat as summarized below;

The study on the urban context and the potential of Ban Chai Wat Village found that the village was old and separated from Village No.2 and the houses were situated around the Wat Pratooyai, the locals called this village as Ban Chai Wat. Currently most farmers grew oil palm trees instead of rice fields due to poor productivity and lacking of water for agriculture. The overall economic was moderate. A group of female activists initiated batik fabric production, village fund and the Truth Group. However, most of the residents lacked knowledge for the careers, so they did not use their full capacity. Also, there was no recording of the household accounting while the health problems and the social problem for the youth involved with drugs resulting the lack of dependence and participation in the community and the lack of common sense in the local culture.

The development of the potential community with a master plan generated from the linkages of the thinking processes for the locals resulting a new vision for a solution by adhering to self-sufficiency. Previously, there was no communal corporation or even setting up of any self-communal development project. Not long after the presentation to the community on the importance of social and communal corporation, the working manual was written and distributed to the members as gridlines for the community to benefit all equally and they gathered and created the community economy. So they lived in harmony in the community as well as the management of natural resources that was once limited to the maximum and the know-how for the renewable resources resulting 20 projects proposals for the solution; 5 projects in Economy, 7 projects in Social and Culture, 5 projects in Political and Science and 3 projects in Environment.

Keywords : Urban Context, Development of the Potential Community, Community Master Plan

ความสำคัญของปัญหา

บ้านชายวัด ตำบลเสียด อำเภอนาทม จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นหมู่บ้านเก่าแก่ที่มีพื้นที่เป็นที่ราบ มีจำนวนประชากร 120 ครัวเรือน ประกอบอาชีพหลัก คือ การทำเกษตรกรรม ทำสวนยางพารา สวนปาล์ม น้ำมัน ขาดแคลนแหล่งน้ำในการอุปโภคบริโภค ประชากรส่วนใหญ่ไม่มีความรู้ในเรื่องการประกอบอาชีพเสริม ขาดการร่วมมือกันในระดับชุมชน ชุมชนไม่ได้รับสนับสนุนจากภาครัฐในหลายโอกาส ประชากรโดยส่วนใหญ่ยังมีภาระหนี้สินจากการขาดความรู้ในการทำบัญชีครัวเรือน ประมาณร้อยละ 40 ของประชาชนในชุมชนส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิต การแก้ปัญหาที่ไม่ตรงจุดและไม่ต่อเนื่อง ประชากรไม่ได้ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ รวมถึงปัญหาจากเยาวชนบางส่วนที่ยุ่งเกี่ยวกับสิ่งเสพติด อันนำมาซึ่งปัญหาในระยะยาว ในด้านทรัพยากรธรรมชาติมีความแตกต่างด้านปัจจัยภูมิศาสตร์ เนื่องจากเป็นพื้นที่ราบลุ่มดินร่วนปนทรายเหมาะแก่การปลูกพืชทุกชนิด แต่ประชากรในชุมชนได้รับผลผลิตไม่ค่อยดีเท่าที่ควรเนื่องจากขาดแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร มีการบุกรุกป่าเพื่อประกอบอาชีพทำสวนปาล์ม น้ำมัน

จากปัญหาดังกล่าว ส่งผลกระทบต่อชุมชนทำให้ขาดการพัฒนาเนื่องจากขาดศักยภาพในการพึ่งพาตนเอง และปัจจัยเกื้อหนุนเพื่อความพอเพียงในการดำรงชีวิตจากกระแสพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ความตอนหนึ่งว่า “เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเสมือนรากฐานของชีวิต รากฐานความมั่นคงของแผ่นดิน เปรียบเสมือนเสาเข็มที่ถูกตอกรองบ้านเรือนตัวอาคารไว้นั่นเอง สิ่งก่อสร้างจะอยู่มั่นคงได้ก็อยู่ที่เสาเข็ม แต่คนส่วนมากมองไม่เห็นเสาเข็มและลืมเสาเข็มเสียด้วยซ้ำไป” ฉะนั้น ทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นแนวทางเพื่อให้ประชากรในท้องถิ่นเพื่อสร้างและกำหนดแนวทางการพัฒนาร่วมกันของคนในชุมชนเพื่อให้รู้จักความพอเพียง ประมาณตนในการดำเนินชีวิตและพร้อมที่จะดำเนินการภายใต้โครงการที่นำเสนอร่วมกัน โดยใช้หลักการพึ่งตนเอง 5 ประการ คือ

- 1) ด้านจิตใจทำตนให้เป็นที่พึ่งตนเอง มีจิตสำนึกที่ดี สร้างสรรค์ให้ตนเองและชาติโดยรวม มีจิตใจเอื้ออาทรประนีประนอมเห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง
- 2) ด้านสังคมแต่ละชุมชนต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายชุมชนที่เข้มแข็งเป็นอิสระ
- 3) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้ใช้และจัดการอย่างชาญฉลาด พร้อมทั้งหาทางเพิ่มมูลค่า
- 4) ด้านเทคโนโลยี จากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เทคโนโลยี

การพัฒนาศักยภาพชุมชนด้วยแผนแม่บทชุมชนบ้านชายวัด ตำบลเสวีต อำเภота่าฉาง จังหวัตสุราษฎร์ธานี

ที่เข้ามาใหม่มีทั้งดีและไม่ดี ต้องแยกแยะบนพื้นฐานของภูมิปัญญาชาวบ้านและเลือกใช้เฉพาะที่สอดคล้องกับความต้องการ และสภาพแวดล้อมควรพัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาของเราเอง 5) ด้านเศรษฐกิจ แต่เดิมนักพัฒนามักมุ่งที่การเพิ่มรายได้ และไม่มี การมุ่งที่การลดรายจ่าย ในเวลาเช่นนี้จะต้องปรับทิศทางใหม่ คือ จะต้องมุ่งลดรายจ่ายก่อนเป็นสำคัญและยึดหลักพออยู่พอกินพอใช้และสามารถวางแผนทาง เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ร่วมกันด้วย แผนแม่บทชุมชนเพื่อพัฒนาศักยภาพชุมชนอย่างยั่งยืน

ศักยภาพของชุมชนจึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่งที่จะทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง มีศักยภาพ ชุมชนควรมีแผนการดำเนินการอย่างไรเพื่อให้มีขีดความสามารถนำไปสู่ความสำเร็จ ตามแนวทางการแก้ไขปัญหาที่เป็นประจักษ์เพื่อสนองต่อความต้องการของชุมชน ผู้วิจัยซึ่งเป็นคนในพื้นที่จึงตระหนักถึงปัญหาและสนใจที่จะทำการวิจัยในครั้งนี้ โดยมีคาดหวังว่า ผลการวิจัยในครั้งนี้จะทำให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ สามารถกำหนดวิธีการ และแนวทางที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาของชุมชนอันจะนำไปสู่วิถีการพึ่งพาตนเองที่มี ประสิทธิภาพต่อได้ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทชุมชนบ้านชายวัด ตำบลเสวีต อำเภота่าฉาง จังหวัตสุราษฎร์ธานี
2. เพื่อศึกษาศักยภาพและวางแผนแนวทางการพัฒนาชุมชนบ้านชายวัด ตำบลเสวีต อำเภота่าฉาง จังหวัตสุราษฎร์ธานี
3. เพื่อพัฒนาศักยภาพชุมชนด้วยแผนแม่บทชุมชนบ้านชายวัดตำบลเสวีต อำเภота่าฉาง จังหวัตสุราษฎร์ธานี

ความสำคัญของการวิจัย

1. ทราบบริบทชุมชนและศักยภาพชุมชนของบ้านชายวัด ตำบลเสวีต อำเภота่าฉาง จังหวัตสุราษฎร์ธานี เพื่อนำไปเป็นแนวทางในการจัดทำแผนชุมชน

2. ได้แผนชุมชนของบ้านชายวัด ตำบลเสวีต อำเภอนาทม จังหวัดสุราษฎร์ธานี
3. เพื่อนำไปพัฒนาชุมชนบ้านชายวัดและชุมชนอื่นที่มีบริบทใกล้เคียงกัน

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) แบบปฏิบัติการ (action research) ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของงานวิจัย ไว้ดังนี้

1. พื้นที่ในการศึกษา คือ ชุมชนบ้านชายวัด ตำบลเสวีต อำเภอนาทม จังหวัดสุราษฎร์ธานี

2. ขั้นตอนการวิจัย ผู้วิจัยกำหนดขั้นตอนนี้ไว้ 3 ขั้นตอน คือ

- 2.1 ศึกษาบริบทชุมชนและศักยภาพชุมชนบ้านชายวัด ตำบลเสวีต อำเภอนาทม จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสารทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการสัมภาษณ์ (key information) จากบุคคลสำคัญในชุมชน และการสนทนากลุ่ม (focus groups)

- 2.2 ศึกษาศักยภาพชุมชนบ้านชายวัด ตำบลเสวีต อำเภอนาทม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้วยการวิเคราะห์สถานการณ์ (SWOT analysis)

- 2.3 การพัฒนาศักยภาพด้วยแผนแม่บทชุมชนบ้านชายวัด ตำบลเสวีต อำเภอนาทม จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยการสนทนากลุ่ม (focus groups)

3. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

- 3.1 ประชากร ประชากรที่ศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ ชุมชนบ้านชายวัด ตำบลเสวีต อำเภอนาทม จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน 120 ครัวเรือน

- 3.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ กลุ่มผู้นำและผู้เกี่ยวข้อง 15 คน โดยการคัดเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) แบบปฏิบัติการ (action research) ใช้ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์ (symbolic interaction) ทฤษฎีระบบ

(system theory) และแนวคิดสังคมนิยม (postmodernism) ซึ่งเป็นแนวคิดและทฤษฎีในการศึกษา โดยข้อค้นพบที่คาดหวัง คือ จะได้กระบวนการและวิธีการที่ใช้ในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง และผลที่ได้จากการเปลี่ยนแปลงนั้น ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยในแต่ละขั้นตอน คือ 1) ศึกษาบริบทชุมชนบ้านชาวยัด ตำบลเสวีียด อำเภอกำแพง จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยศึกษาจากบุคคลสำคัญในชุมชน และการสนทนากลุ่ม (focus group) 2) ศึกษาศักยภาพชุมชนบ้านชาวยัด ตำบลเสวีียด อำเภอกำแพง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้วยการวิเคราะห์สถานการณ์ (SWOT analysis) และ 3) เพื่อพัฒนาศักยภาพชุมชนด้วยแผนแม่บทชุมชนบ้านชาวยัด ตำบลเสวีียด อำเภอกำแพง จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยการสนทนากลุ่ม (focus group)

เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ มี 2 แบบ คือ

1. แบบสัมภาษณ์ เรื่อง การพัฒนาศักยภาพชุมชนด้วยแผนแม่บทชุมชนบ้านชาวยัด ตำบลเสวีียด อำเภอกำแพง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ใช้ในการเก็บข้อมูลการวิจัยจากกลุ่มตัวอย่างและข้อคำถามสำหรับการสัมภาษณ์ โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 2 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ศึกษาบริบทชุมชนบ้านชาวยัด ตำบลเสวีียด อำเภอกำแพง จังหวัดสุราษฎร์ธานี เพื่อศึกษาบริบทชุมชนทั่วไป อันได้แก่ สภาพทางด้านกายภาพ ประวัติศาสตร์ สภาพทางด้านเศรษฐกิจของชุมชน สภาพทางด้านวัฒนธรรมและสภาพทางด้านสังคม การเมือง การปกครองของชุมชน และตอนที่ 2 แผนแม่บทชุมชนบ้านชาวยัด ตำบลเสวีียด อำเภอกำแพง จังหวัดสุราษฎร์ธานี เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนบ้านชาวยัด โดยใช้การวิเคราะห์สถานการณ์ (SWOT analysis) ทำให้ทราบถึงการดำเนินงานสู่สภาพที่ต้องการในอนาคต หลังจากนั้นผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (content analysis) ในลำดับต่อไป

2. แบบสรุปผลการวิเคราะห์สถานการณ์ (SWOT analysis) บ้านชาวยัด ตำบลเสวีียด อำเภอกำแพง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (content analysis) และสรุปผล

ทั้งนี้ ผู้วิจัยใช้แบบร่างแผนแม่บทชุมชนบ้านชาวยัดในการสนทนากลุ่ม (focus group) กับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 15 คน เพื่อนำไปสรุปเป็นร่างแผนแม่บทชุมชน พร้อมทั้งดำเนินการสนทนากลุ่มผู้วิจัยดำเนินการตามแผนปฏิบัติการต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ขั้นที่ 1 ศึกษาบริบทชุมชนบ้านชายวัด โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสารทุติยภูมิและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการการสัมภาษณ์ (key information) จากบุคคลสำคัญในชุมชนจำนวน 5 - 7 คน พร้อมทั้งทำการสนทนากลุ่ม (focus groups)

ขั้นที่ 2 ศึกษาศักยภาพชุมชนบ้านชายวัด ตำบลเสวียด อำเภอนาทม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้วยการวิเคราะห์สถานการณ์ (SWOT analysis) ในด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านวัฒนธรรม ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านการเมืองการปกครอง

ขั้นที่ 3 การพัฒนาศักยภาพชุมชนด้วยแผนแม่บทชุมชนบ้านชายวัด โดยประยุกต์ใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (action research) และการสนทนากลุ่ม (focus group) เพื่อวางแผนการนำเสนอโครงการ

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล โดยยึดหลักการของการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษามาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (content analysis) บรรยายพรรณนาโวหารสรุปถ้อยคำเพื่อนำไปกำหนดเป็นร่างแผนเป็นแผนแม่บทเพื่อพัฒนาศักยภาพชุมชน โดยมีเนื้อหาภายใต้หลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์ กรอบของการจัดทำแผนชุมชนพึ่งตนเอง ผลผลิตที่คาดว่าจะได้รับจากการทำแผนชุมชน วิสัยทัศน์ พันธกิจ และยุทธศาสตร์ การพัฒนาหมู่บ้าน เพื่อกำหนดเป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนาหมู่บ้านที่ผู้วิจัยได้ศึกษาด้วยขั้นตอนและวิธีการดำเนินการ สภาพทางด้านกายภาพ ประวัติศาสตร์ สภาพทางด้านเศรษฐกิจของชุมชน สภาพทางด้านสังคมและวัฒนธรรม การเมืองการปกครองของชุมชน และสภาพสิ่งแวดล้อมของชุมชน เพื่อเตรียมข้อมูลการสนทนากลุ่ม (focus group) ต่อไป

การวิเคราะห์สถานการณ์ (SWOT analysis) ได้แก่ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรค ของชุมชนบ้านชายวัด ตำบลเสวียด อำเภอนาทม จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยใช้แบบสรุปผลการวิเคราะห์สถานการณ์ (SWOT analysis) บ้านชายวัด ตำบลเสวียด อำเภอนาทม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ประกอบด้วย ประเด็นต่อไปนี้ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านวัฒนธรรมด้านสิ่งแวดล้อมและด้านการเมืองการปกครอง โดยการบรรยายสรุป

การวิเคราะห์ศักยภาพชุมชน

1. วิเคราะห์ผลกระทบที่มีต่อชุมชน การพัฒนาที่ผ่านมา ปัญหาเศรษฐกิจและสังคม และรูปแบบการพัฒนาแนวใหม่ เป็นต้น

การพัฒนาศักยภาพชุมชนด้วยแผนแม่บทชุมชนบ้านชายวัด ตำบลเสียด อำเภота่าฉาง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

2. สรุปรายชื่อผู้รับ รายนาย หนี้สินในหมู่บ้าน ปัญหาการรับรู้การเรียนรู้ของชุมชน
3. ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น
4. เก็บข้อมูลทรัพยากร ความรู้ภูมิปัญญา ข้อมูลปัญหา ข้อมูลสุขภาพ สถานะการดูแลรักษา
5. สรุปรายชื่อทรัพยากร ความรู้ ภูมิปัญญา และสุขภาพ
6. การนำเสนอแผนแม่บทชุมชน โดยแผนประกอบด้วยแผนงาน โครงการ กิจกรรม วิเคราะห์สรุปบทเรียน
7. วางแผนร่วมกันทำแผนแม่บทชุมชน ประกอบด้วย แนวคิด วิสัยทัศน์ เป้าหมาย แนวทาง แผนงาน โครงการ กิจกรรม ผู้รับผิดชอบโครงการในแต่ละโครงการและระยะเวลาการดำเนินการ
8. เตรียมการทำประชาพิจารณ์

สรุปผลการวิจัย

1. ศึกษาบริบทชุมชนบ้านชายวัด ตำบลเสียด อำเภота่าฉาง จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (content analysis) และการสนทนากลุ่ม (focus group) ผลจากการศึกษามีดังนี้

1.1 สภาพทางด้านกายภาพ ประวัติศาสตร์

หมู่บ้านชายวัด เป็นหมู่บ้านเก่าแก่ที่แยกออกมาจากหมู่ที่ 2 ประชาชนตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณรอบๆ วัดประตูใหญ่ ซึ่งเป็นวัดเดียวที่เป็นศูนย์กลางทางจิตใจของชาวเสียด มีอาจารย์เหล็กซึ่งเป็นที่เคารพสักการบูชาของประชาชนและหมู่บ้านใกล้เคียง ประชากรในชุมชนจึงเรียกหมู่บ้านนี้ว่า “บ้านชายวัด” สภาพพื้นที่เป็นที่ราบลุ่มเหมาะสำหรับการปลูกยางพารา ปาล์มน้ำมันและทำนา ปัจจุบันประชากรส่วนใหญ่ทำการปลูกปาล์มน้ำมันแทนการทำนาเนื่องจากได้ผลตอบแทนที่สูงกว่า การคมนาคมมีถนนลาดยางตัดเชื่อมโยงภายในหมู่บ้านสร้างความสะดวกสบายในการเดินทางสัญจรทั้งภายในหมู่บ้านและเป็นศูนย์กลางเชื่อมโยงกับหมู่บ้านอื่นๆ ลักษณะภูมิอากาศมี 2 ฤดู คือ ฤดูฝนและฤดูแล้ง

1.2 สภาพทางด้านเศรษฐกิจของชุมชน

สภาพเศรษฐกิจของบ้านชายวัด โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ประชากรส่วนใหญ่มีรายได้หลักจากการประกอบอาชีพทำสวนยางพาราและสวนปาล์ม น้ำมัน ผลผลิตที่ได้รับไม่ดีเท่าที่ควร เนื่องจากปัญหาการขาดแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร จึงพบว่า ประชากรส่วนใหญ่มีหนี้สินทั้งนอกระบบและในระบบ การแก้ปัญหาด้านอาชีพ พบว่า มีการรวมตัวกันทำกิจกรรมในชุมชน อันได้แก่ กลุ่มผ้าบาติก กลุ่มสตรี กองทุนหมู่บ้านและกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์

1.3 สภาพทางด้านสังคมและสภาพทางด้านวัฒนธรรม

สภาพทางด้านสังคม พบว่า ประชากรส่วนใหญ่ไม่มีความรู้ในเรื่อง การประกอบอาชีพเสริม ขาดการร่วมมือกันในระดับชุมชน ขาดการพึ่งพาอาศัยซึ่งกัน ทำให้เกิดปัญหาต่างๆ เช่น ปัญหาเยาวชนติดยาเสพติด ขาดการส่งเสริมความรู้การทำ บัญชีครัวเรือน มีปัญหาสุขภาพ รวมถึงการบุกรุกป่าที่ถูกปล่อยปละละเลย

สภาพทางด้านวัฒนธรรม พบว่า ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีวัดประตู่ใหญ่เป็นวัดศูนย์รวมจิตใจและเป็นศูนย์กลางของชุมชน มีการปฏิบัติกิจกรรม ทางศาสนาเป็นประจำในวันสำคัญต่างๆ เช่น วันพระ วันสำคัญทางศาสนา รวมถึงประเพณี ชักพระบก ซึ่งมีมานานนับเป็นประเพณีโบราณที่สืบทอดกันมาหลายร้อยปี

1.4 การเมืองการปกครอง

บ้านชายวัดอยู่ภายใต้การปกครองของ ผู้ใหญ่บ้าน 1 คน และกำนัน 1 คน ประชากร จำนวน 120 ครัวเรือน มีองค์การบริหารส่วนตำบล 1 แห่ง

1.5 ด้านสิ่งแวดล้อม

ในอดีตบ้านชายวัดมี ดิน น้ำ ป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ แต่ในปัจจุบัน พบว่า มีการเพิ่มพื้นที่ทำการเกษตร ประชากรในชุมชนมักตัดต้นไม้เพื่อปลูกยางพารา ปลูกปาล์ม น้ำมัน ทำให้อุณหภูมิเพิ่มสูงขึ้น มีรถบรรทุกขนาดใหญ่ใช้ถนนเส้นหลักทำให้ถนนเป็นหลุม เป็นบ่อ มีกลิ่นเหม็นจากโรงงานที่ตั้งอยู่บริเวณใกล้เคียงกับหมู่บ้านปล่อยน้ำเสีย ตลอดจน ไม่มีสถานที่กำจัดขยะทำให้ชาวบ้านต้องเผาขยะกันเองหรือนำไปทิ้งที่อื่นซึ่งไม่ถูก สุขลักษณะ

1.6 ประชาชนชาวบ้าน/ภูมิปัญญาท้องถิ่นหมอขวัญข้าว คือ นายยก ทิมทอง และพิธีกรทางพระ คือ นายชอบ พรหมศิริ

2. ผลการศึกษาศักยภาพชุมชนบ้านชายวัด ตำบลเสียด อำเภอบ้านนา จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยวิธีการวิเคราะห์สถานการณ์ (SWOT Analysis) มีดังนี้

2.1 ด้านเศรษฐกิจ

จุดแข็ง (Strength) สมาชิกในชุมชนมีรายได้หลักจากการประกอบอาชีพทำสวนยางพาราและสวนปาล์มน้ำมัน สมาชิกมีการรวมกลุ่มประกอบอาชีพเสริม ชุมชนมีกองทุนหมู่บ้านและกลุ่มสัจจะ ทำให้มีเงินทุนหมุนเวียนภายในชุมชน และมีการจัดสรรระบบการเงินค่อนข้างมีประสิทธิภาพ

จุดอ่อน (Weakness) ไม่มีการพัฒนาผลผลิตในรูปแบบที่ตรงกับความต้องการของตลาด ผลผลิตทางการเกษตรมีราคาถูก ทำให้ได้กำไรจากการผลิตเพียงเล็กน้อย ต้นทุนการผลิตสูงการปล่อยเงินกู้บางคนอาจนำไปใช้แล้วไม่ก่อประโยชน์ เกิดการพึ่งพาตัวเองน้อยลง อาจทำให้สมาชิกของชุมชนมีหนี้สินเพิ่มขึ้น ความเจริญทำให้คนในชุมชนชายที่دينมรดก ขาดความรู้ ความเข้าใจและทักษะในการจัดทำบัญชีครัวเรือน มีข้อจำกัดด้านงบประมาณที่จะมาใช้ในการพัฒนาชุมชน

โอกาส (Opportunity) ได้รับการส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐในการประกอบอาชีพเสริม คนรุ่นใหม่ที่มีความรู้ความสามารถเมื่อสำเร็จการศึกษาจึงกลับภูมิลำเนาและสนใจประกอบอาชีพด้านการเกษตรเพิ่มขึ้น

อุปสรรค (Threat) ผลผลิตที่มีปริมาณมากเกิดการแข่งขันทางการตลาดสูงราคาสินค้าที่แพงขึ้น โดยเฉพาะปัจจัยด้านการเกษตร เช่น ปุ๋ย ค่าแรงงาน ทำให้ต้นทุนการผลิตสูง

2.2 ด้านสังคม

จุดแข็ง (Strength) วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชนมีความเรียบง่ายในลักษณะของชุมชนเขตชนบท เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านวัฒนธรรม มีการสืบทอดภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น การเข้าถึงพื้นที่ที่มีความสะดวกและปลอดภัย มีระบบการสื่อสารที่ทันสมัย การสนับสนุนส่งเสริมทางวิชาการและการพัฒนาต่างๆ จากหน่วยงานราชการ

จุดอ่อน (Weakness) ขาดการบูรณาการร่วมกันในชุมชนและภาครัฐ ขาดความเป็นเอกภาพในการส่งเสริมประเพณีและวัฒนธรรม สังคมเปลี่ยนจากสังคมชนบทเป็นสังคมเมืองมากขึ้น ทำให้ขาดการปฏิสัมพันธ์ต่อกัน การแพร่ระบาดของยาเสพติดขาดผู้รับผิดชอบหลักในการพัฒนา

โอกาส (Opportunity) แลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางสังคมและวัฒนธรรมกับหน่วยงานภาครัฐ องค์กรบริหารส่วนตำบลให้ความสำคัญในด้านการส่งเสริมพัฒนาสังคมมากยิ่งขึ้น ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีทำให้มีความคล่องตัวและมีประสิทธิภาพในการประสานงานมากยิ่งขึ้น

อุปสรรค (Threat) ขาดความตระหนักในการดำรงไว้ซึ่งประเพณีและวัฒนธรรมที่ดีงามของท้องถิ่น งบประมาณด้านการพัฒนาด้านสังคมและวัฒนธรรมมีน้อย

2.3 ด้านวัฒนธรรม

จุดแข็ง (Strength) ชุมชนเป็นแหล่งอารยธรรมโบราณ มีวัดเก่าแก่ ชุมชนมีความเป็นเอกภาพในการนับถือศาสนา

จุดอ่อน (Weakness) ขาดการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและแหล่งอารยธรรมภายในชุมชน คนรุ่นใหม่ไม่ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์สืบสานประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชน รวดเร็วในการรับค่านิยมและวัฒนธรรมจากภายนอก

โอกาส (Opportunity) องค์กรบริหารส่วนตำบลมีการจัดทำโครงการสืบสานประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนทุกปี ผู้นำมีความเข้มแข็งให้ความสำคัญต่อการสืบสานประเพณีท้องถิ่นอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

อุปสรรค (Threat) งบประมาณในการจัดงาน ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ มีผลให้คนในชุมชนต้องประกอบอาชีพเสริมจึงให้ความสำคัญต่องานประเพณีในลำดับรองลงมา

2.4 ด้านการเมืองการปกครอง

จุดแข็ง (Strength) สมาชิกในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารงานท้องถิ่นมากขึ้น ผู้นำมีความสามารถกำหนดทิศทางการพัฒนาได้เองภายใต้กรอบกฎหมาย

จุดอ่อน (Weakness) ผู้นำมีความถนัดเฉพาะด้าน ซึ่งไม่สามารถทำงานได้หลากหลายและทดแทนกันได้ในกรณีขาดใครไป การประสานงานระหว่างผู้นำกับองค์การบริหารส่วนตำบลยังมีน้อย

โอกาส (Opportunity) การได้รับการอบรมและพัฒนาผู้นำให้มีประสิทธิภาพในด้านต่างๆ

อุปสรรค (Threat) ระเบียบกฎหมาย นโยบายต่างๆ ที่เป็นอุปสรรคต่อการทำงานของผู้นำในบางครั้ง

3. การพัฒนาศักยภาพชุมชนบ้านชายวัด ตำบลเสียด อำเภота่าฉาง จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยประยุกต์ใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) และการสนทนากลุ่ม (Focus Groups) ผู้วิจัยดำเนินการ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ผู้วิจัยดำเนินการยกร่างการจัดทำแผนชุมชนและประเด็นยุทธศาสตร์ (Issue) บ้านชายวัด ตำบลเสียด อำเภота่าฉาง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ขั้นตอนที่ 2 ผู้วิจัยนำโครงร่างการจัดทำแผนแม่บทชุมชนบ้านชายวัด ตำบลเสียด อำเภота่าฉาง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบแล้วนำมาปรับปรุง แล้วนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเที่ยงตรง (validity) โดยให้ตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา (content validity) และการใช้ถ้อยคำแล้วนำมาปรับปรุงให้ถูกต้องตามข้อเสนอแล้วนำมาแก้ไขปรับปรุงให้ได้แผนชุมชนที่สมบูรณ์

ขั้นตอนที่ 3 ผู้วิจัยปฏิบัติการใช้แผนชุมชน โดยในขั้นตอนนี้ได้มีการทำความเข้าใจกับกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อบต. เพื่อใช้เป็นตัวแทนในการทำความเข้าใจกับแต่ละครัวเรือน โดยคัดเลือกผู้นำหมู่บ้านละ 3 - 5 คน เป็นคณะกรรมการหมู่บ้าน โดยผู้นำเหล่านี้ร่วมกันหาอาสาสมัครนักวิจัยชุมชนในแต่ละหมู่บ้านให้ได้เฉลี่ย 1 คน ต่อ 10 ครัวเรือน และคณะกรรมการคัดเลือกข้อมูลเดิมของชุมชนที่มีอยู่และตีมาใช้เพื่อทำการวิเคราะห์โลกปัจจุบัน ผลกระทบที่มีต่อชุมชน การพัฒนาที่ผ่านมา ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาสังคมที่ตามมา รูปแบบการพัฒนาแนวใหม่ ข้อมูลรายได้ รายจ่าย หนี้สิน ประวัติหมู่บ้าน รากเหง้าเผ่าพันธุ์ ปัญหาการรับรู้การเรียนรู้ของชุมชน ทรัพยากร ความรู้ภูมิปัญญา ข้อมูลปัญหา ข้อมูลสุขภาพ สถานะที่เป็นอยู่ การดูแลรักษา แล้วนำเสนอแผนแม่บทชุมชน โดยใช้การสนทนากลุ่ม (focus groups) โดยแผนประกอบด้วยแนวคิด วิสัยทัศน์ เป้าหมาย แนวทาง แผนงาน โครงการ กิจกรรม แผนงานที่เกิดขึ้นและการนำไปปฏิบัติใช้จริงเป็นสิ่งที่สร้างภาวะการเรียนรู้จากปัญหาภายในชุมชน การสร้างแผน และแนวทางการปฏิบัติ สามารถพิสูจน์ให้เห็นจริงจากการวิจัยพบว่า ชาวบ้านมีศักยภาพในการคิดวิเคราะห์ สู่กระบวนการการทำงาน และสามารถประเมินผลการปฏิบัติงานได้จริง

4. แผนแม่บทชุมชนบ้านชายวัด เกิดจากการที่ชาวบ้านได้มีการเชื่อมโยงวิธีคิดทำให้เกิดกระบวนการทัศน์ใหม่ในการแก้ไขปัญหาโดยต้องยึดหลักให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ มีการรวมกลุ่มกันเพื่อสร้างระบบเศรษฐกิจของชุมชน อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และมีการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุดและรู้จัก

การทดแทนทรัพยากรที่สูญเสียไปทำให้มีการเสนอโครงการเพื่อแก้ปัญหา จำนวน 20 โครงการ คือ

4.1 ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ 1) โครงการผลิตปุ๋ยหมักชีวภาพ 2) โครงการอบรมให้ความรู้ในการจัดทำบัญชีครัวเรือน 3) โครงการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกิน 4) โครงการประกอบอาชีพเสริมเพิ่มรายได้ในครัวเรือน และ 5) โครงการส่งเสริมการผลิต ผัก ผลไม้ปลอดสารพิษเพื่อการบริโภค

4.2 ด้านสังคมและวัฒนธรรม ได้แก่ 1) โครงการรณรงค์การลด ละ เลิกอบายมุข 2) โครงการครอบครัวเข้มแข็ง 3) โครงการแข่งขันกีฬาชุมชนเชื่อมความสัมพันธ์ 4) โครงการ 5 ส. ในชุมชน 5) จัดตั้งศูนย์ประสานงานทางวัฒนธรรมในท้องถิ่น 6) โครงการสืบสานประเพณีวัฒนธรรมเก่าแก่และมีชื่อเสียงของตำบล และ 7) ปลูกจิตสำนึกวัฒนธรรมบ้านเกิด

4.3 ด้านการเมืองการปกครอง ได้แก่ 1) โครงการให้ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายในชีวิตประจำวัน 2) โครงการรักษาความสงบเรียบร้อย และความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน 3) โครงการกองทุนการศึกษาแก่นักเรียน 4) โครงการส่งเสริมและให้ความรู้แก่ประชาชนในการป้องกันอาชญากรรม และ 5) โครงการติดตั้งเสียงตามสายให้ประชาชนได้ทราบข่าวสารข้อมูลทางราชการทั่วหมู่บ้าน

4.4 ด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ 1) โครงการสร้างจิตสำนึกและความตระหนักในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 2) โครงการกำจัดขยะในครัวเรือน และ 3) โครงการปลูกป่า

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยเพื่อการพัฒนาศักยภาพชุมชนด้วยแผนแม่บทชุมชนบ้านชายวัดตำบลเสวียด อำเภอนาทม จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า

1. การพัฒนาศักยภาพชุมชนบ้านชายวัด ตำบลเสวียด อำเภอนาทม จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า ศักยภาพของชุมชนบ้านชายวัดในการจัดทำแผนแม่บทชุมชน ประชากรในชุมชนยังขาดความรู้ความเข้าใจและทักษะในการมีส่วนร่วม ส่งผลกระทบต่อระบบการบริหารจัดการการรวมกลุ่มอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกระบวนการ

ที่จะทำให้ชุมชนบ้านชายวัดเป็นชุมชนที่มีการพึ่งพาอาศัยกัน ร่วมคิดร่วมกันสร้าง และร่วมกันจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนอย่างยั่งยืน มีแนวทางการอนุรักษ์ไว้เป็นแหล่งสร้างอาชีพเพิ่มรายได้ให้แก่ชุมชน ปัญหาระยะยาวที่เกิดขึ้น เช่น การทำลายป่าหรือทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับที่ พันัส พงษ์สุนันท์ และคณะ (2549) ได้ทำการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชน เพื่อพัฒนาชุมชนน่ายู่ กรณีศึกษาจังหวัดราชบุรี พบว่า สมาชิกชุมชนสามารถร่วมกันเรียนรู้ รู้จักชุมชนตนเองมากขึ้น จากการย้อนรอยอดีต การวิเคราะห์จุดอ่อนจุดแข็ง การร่วมกันตัดสินใจในทุกขั้นตอน เพื่อพัฒนาชุมชนน่ายู่ และปัจจัยสำคัญที่สนับสนุนการเสริมสร้างศักยภาพชุมชน ได้แก่ การได้กลุ่มผู้นำจากชุมชนที่เป็นนักพัฒนาและมีความเสียสละต่อสังคม

ดังนั้น การให้ความรู้เพื่อสร้างสร้างความเข้าใจ ปรับทัศนคติเพื่อสร้างจิตสำนึกร่วมกันในชุมชนชุมชนก่อให้เกิดความยั่งยืนในชุมชน ผู้นำชุมชนต้องได้รับการพัฒนาศักยภาพเพื่อชี้แนะคนในชุมชนมีความรู้ความสามารถเช่นเดียวกัน ตลอดจนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนย่อมเป็นปัจจัยที่สำคัญที่จะนำมาซึ่งกระบวนการพัฒนาแบบพึ่งตนเองของชุมชนไปสู่ความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนและมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของ จูไรรัตน์ อินทรโต (2545) ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนในตำบลบางตาเถร อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า ปัญหาอุปสรรคในการจัดทำแผนชุมชน คือ การขาดความร่วมมือของประชาชน การขาดความรู้ความเข้าใจเรื่องแผน การขาดการประสานงานและการขาดความสามัคคีหน่วยราชการควรจะทำให้ความรู้แก่ชุมชนบ้านชายวัดในการสร้างอาชีพเสริม เนื่องจากมีคนในชุมชนบางส่วนที่ใช้เวลาว่างไปทำกิจกรรมที่ไม่เป็นประโยชน์ และเยาวชนบางส่วนข้องเกี่ยวกับสิ่งเสพติด นับเป็นปัญหาอย่างหนึ่งที่กระทบต่อชุมชนโดยตรง ทำให้เกิดปัญหาสุขภาพ การเจ็บไข้ และปัญหาการลักขโมย มีความสอดคล้องกับ ศูนย์วิชาการศึกษาด้านยาเสพติด (2549) ที่ได้ศึกษาการพัฒนาารูปแบบการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งในการจัดการปัญหาเสพติดตามแนวคิดองค์การแห่งการเรียนรู้ เป็นการวิจัยและพัฒนาในลักษณะของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม พบว่า การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งจากการสังเคราะห์ชุมชนต้นแบบพบว่าความสำเร็จขึ้นกับปัจจัยสำคัญ คือ “คน” นับตั้งแต่ผู้นำที่มีคุณลักษณะของผู้นำอย่างแท้จริง

2. ชุมชนบ้านชายวัดมีจุดแข็งที่สามารถส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาศักยภาพชุมชนให้มากขึ้น เนื่องจากปัจจัยด้านภูมิศาสตร์ที่มีสมบูรณ์ทางธรรมชาติ ผนวกกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชนมีความเรียบง่ายในลักษณะของชุมชนเขตชนบท เป็นแหล่งอารยธรรมโบราณ มีวัดเก่าแก่อยู่ท่ามกลางชุมชน การเข้าถึงพื้นที่ที่มีความสะดวกและปลอดภัย แต่ในขณะเดียวกันชุมชนยังขาดความรู้ ความเข้าใจ และทักษะในการจัดทำบัญชีครัวเรือน ขาดผู้รับผิดชอบหลักในการพัฒนา ขาดการบูรณาการ การมีส่วนร่วมภายในชุมชน ข้อจำกัดด้านงบประมาณที่จะมาวิจัยและพัฒนา ซึ่งปัญหาเหล่านี้ล้วนแล้วแต่จะทำลายศักยภาพของคนในชุมชนทั้งสิ้น ดังนั้น องค์กรภาครัฐต้องเสริมสร้างศักยภาพของคนในชุมชนโดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ที่มีพลวัตในการทำงานสูง ร่วมสร้างโอกาสกับองค์กรชุมชน บ้าน วัด โรงเรียน และองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ในการเรียนรู้และทำงานร่วมกัน ตามศักยภาพของคนในชุมชนทุกช่วงวัย เน้นกระบวนการทำงาน ทำงานเป็นทีม มองปัญหาแบบองค์รวมและสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน เข้าใจ เข้าถึง และนำกลับมาพัฒนาอย่างชัดเจน ซึ่งมีความสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ วรางคณา วัฒโย (2550 : 128) ที่ได้ศึกษาแนวทางการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนโดยวิธีการ มีส่วนร่วมกรณีศึกษาสุขาภิบาลเจ้าเจ็ด จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า ปัญหาสำคัญของชุมชน คือ ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และได้ให้แนวทางในการแก้ปัญหา คือ การสร้างอาชีพเสริมหรือสร้างแหล่งงานในชุมชนที่มีการทำงานร่วมกัน

3. ในการพัฒนาศักยภาพชุมชนบ้านชายวัด ตำบลเสียด อำเภอลำปาง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ในครั้งนี้ ชุมชนบ้านชายวัดได้เสนอแผนงานโครงการ 18 โครงการ แต่โครงการที่ชุมชนให้ความสำคัญต่อโครงการทำปุ๋ยหมักชีวภาพเป็นอันดับแรก เพราะในชุมชนบ้านชายวัดมีประชากรที่ทำสวนปาล์มน้ำมัน วัดอุทิศที่นำมาผลิตปุ๋ยจึงเป็นวัสดุที่หามาได้จากในท้องถิ่น ชาวบ้านเกิดกระบวนการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหา ดำเนินการเป็นหมู่คณะหรือทีมงานที่ลงตัวและชัดเจนขึ้น รวมกลุ่มสร้างอาชีพเสริมเพิ่มรายได้ ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ลด ละ เลิก อบายมุข ไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติจึงนับได้ว่าเป็นแผนชุมชนที่เกิดจากความต้องการของชุมชนและเกิดประโยชน์ต่อชุมชนอย่างแท้จริง ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดของ เสรี พงศ์พิศ (2550 : 91 - 123) ได้กล่าวไว้ว่า แผนแม่บทชุมชนไม่ใช่โครงการที่ทำขึ้นมาเพื่อของงบประมาณ โดยการประเมินปัญหาและความต้องการของชุมชน แผนแม่บทเป็นแผนชีวิตของชุมชน แผนยุทธศาสตร์ที่กำหนดเป้าหมายว่าชุมชน

ต้องการจะไปไหน และจะไปถึงที่นั่นได้อย่างไร ไปด้วยกัน ไปพร้อมกัน ไม่ใช่ต่างคนต่างไป จึงต้องทำแผนร่วมกันเพราะเป็นแผนของชุมชนไม่ใช่แผนของผู้นำ เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เรียนไปด้วยกัน ทำแผนไปด้วย นำแผนไปสู่การปฏิบัติจริง มีการแก้ไขและประเมินการปฏิบัติงานระหว่างทาง ร่วมแสดงความคิดเห็นและข้อคิดเห็นทั้งที่เห็นต่างและเห็นด้วย ทำให้เกิดผลต่อชีวิตของชุมชนทำให้ชุมชนพัฒนาไปสู่การพึ่งตนเอง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งนี้

1. ประชาชนส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ ความเข้าใจในเรื่องการมีส่วนร่วม จึงเป็นภารกิจที่สำคัญของผู้นำต้องพัฒนาศักยภาพของตนเองและชุมชนเพื่อช่วยให้คนในชุมชนบ้านชายวัดหันมาสนใจการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมที่ให้คุณประโยชน์ต่อชุมชนอย่างทั่วถึง ผลผลิตที่ได้มีการจัดเป็นร้านค้าชุมชนและนำออกสู่ตลาดภายนอกเพื่อจำหน่ายผลผลิตต่างๆ นำมาซึ่งรายได้ของคนในชุมชน นำมาซึ่งประสิทธิผลในระยะยาวที่ช่วยบรรเทาความเดือดร้อนของชุมชนบ้านชายวัดได้ ทั้งนี้ โดยเฉพาะผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการประกอบอาชีพทำการเกษตร ที่ปลูกพืชเชิงเดี่ยว พบปัญหาจากภาวะต้นทุนค่าใช้จ่ายในการทำการเกษตรสูงขึ้น แต่ทั้งนี้ประชาชนบางกลุ่มยังขาดความร่วมมือ ซึ่งพบว่าประชาชนกลุ่มนี้ไม่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องมีข้อจำกัดหลายประการที่ไม่มีการแก้ไขได้ ผู้นำจึงต้องมีการปรับทัศนคติเพื่อหาแนวทางหรือกิจกรรมเพื่อสร้างความสามัคคีกันในชุมชนในลำดับต่อไป

2. ผู้นำที่ดีต้องเป็นคนที่ชาวบ้านให้การเคารพนับถือ สามารถบูรณาการคนในชุมชนได้ดีและในขณะเดียวกันต้องสร้างรายได้ให้ชุมชนอย่างทั่วถึง เห็นเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน ผู้นำชุมชนบ้านชายวัดจะต้องสร้างจิตสำนึกรักในความเป็นชุมชนดั้งเดิมให้เหนียวแน่น ออกแบบหรือวางรากฐานของวัฒนธรรมชุมชนให้ประจักษ์ชัด ส่งเสริมผู้รู้หรือปราชญ์ชุมชน ให้โอกาสแก่คนสูงวัยได้แสดงความคิดเห็นและถ่ายทอดประสบการณ์เพื่อสร้างกรอบทางสังคมแก่คนรุ่นใหม่ให้เห็นความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของสังคม ป้องกันการทำลายวัฒนธรรมจากคนภายนอกที่เข้ามาจับจองซื้อที่ดินเพื่อทำธุรกิจที่อาจจะเข้ามาทำลายวัฒนธรรมที่ดีของชุมชนได้

3. ต้องมีกิจกรรมการประกอบอาชีพเสริมที่หลากหลาย เพื่อให้ครอบคลุมกับศักยภาพของคนในชุมชนที่มีอยู่หลากหลายด้วยเช่นกัน และไม่มีข้อจำกัดในการเข้าถึงกิจกรรม ให้โอกาสคนรุ่นใหม่ได้แสดงศักยภาพเพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ที่ได้ออกไปศึกษา มานำกลับมาพัฒนาชุมชน ทั้งในรูปของการพัฒนาสังคมแวดล้อม การแปรรูปผลผลิต พัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์และการจัดรูปแบบการเสนอขายสินค้า สร้างอัตลักษณ์ชุมชน เพื่อเป็นจุดเด่นในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนและเป็นการบูรณาการทุกภาคส่วน ในชุมชนบ้านชายวัดเพื่อความยั่งยืนต่อไป

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ปัจจัยที่ส่งผลต่อความผูกพันของบุคลากรที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติงานร่วมกัน ในองค์การบริหารส่วนตำบลเสียด อำเภอดำรง จังหวัดสุราษฎร์ธานี
2. ปัจจัยที่มีผลต่อการซื้อผลิตภัณฑ์เครื่องดื่มบำรุงสุขภาพของคนในชุมชน บ้านชายวัด ตำบลเสียด อำเภอดำรง จังหวัดสุราษฎร์ธานี
3. ความต้องการของชุมชนต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของตำบลเสียด อำเภอดำรง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

เอกสารอ้างอิง

- จูไรรัตน์ อินทร์โต. (2545). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนในเขตบางตาเถร อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- พนัส พฤษสุนันท์, อุบล จันทร์เพชร และจินตนา ชุมหมุกดา. (2549). รายงานการวิจัย ปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนเพื่อพัฒนาชุมชนน่าอยู่ : กรณีศึกษาจังหวัดราชบุรี. ราชบุรี : ศูนย์ส่งเสริมสุขภาพเขต 4 ราชบุรี กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข.
- วรางคณา วัฒนโย. (2540). แนวทางการทำแผนพัฒนาชุมชนโดยวิธีการมีส่วนร่วมของประชาชน : กรณีศึกษาสุขาภิบาลเจ้าเจ็ด จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. วิทยานิพนธ์สถาปัตยกรรมมหาบัณฑิต สาขาวิชาการผังเมือง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

การพัฒนาศักยภาพชุมชนด้วยแผนแม่บทชุมชนบ้านชายวัด ตำบลเสวีต อำเภอท่าฉาง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

- ศูนย์วิชาการด้านยาเสพติด. (2558). **แก้ไขปัญหายาเสพติดด้วยพลังชุมชน.** สำนักคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (Online) สืบค้นได้จาก : http://nctc.oncb.go.th/new/index.php?option=com_content&view=article&id=1072:2555-02-10-07-m-s&catid=239:all-content&Itemid=270. [2558, มกราคม 8].
- เสรี พงศ์พิศ. (2550). **เศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนาที่ยั่งยืน.** กรุงเทพฯ : พลังปัญญา.

